

Halide Edib Adıvar'ın Çaresaz Romanında Bilgi Kipliği

Şaziye DİNÇER BAHADIR
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
saziye.dincer@ahievran.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-8927-2672

İsmet KARACA
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
karaca.7918@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-4643-9206

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1030897

Geliş Tarihi: 01.12.2021

Revize Tarihi: 08.03.2022

Kabul Tarihi: 28.03.2022

Atf Bilgisi

Dinçer Bahadır, Ş. ve Karaca, İ. (2022). Halide Edib Adıvar'ın Çaresaz romanında bilgi kipliği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 335-351.

ÖZ

Kiplik, birçok araştırmacı tarafından farklı tanımlamalar ve tasnifler ışığında anlaşılmaya çalışılmıştır. Genel olarak kiplik, yazarın cümlede ifade edilen düşüncesine karşı tutumunu bağlamsal, biçimsel ve sözcüksel olarak ifade eden anlamsal bir kategori olarak tanımlanır. Kiplik biçimsel bir yapı olmaktan çok anlamsal yapının ön planda tutulduğu bir olgudur. Kiplik araştırmaları, Türkiye'de son zamanlarda hızlı bir gelişme göstermiş ve çalışma alanı son derece genişlemiştir. Fakat kiplik araştırmaları alanının yeni olması, kipliğin kip ve zaman gibi kategorilerle yakınlık göstermesi, anlaşılmasını zora sokmakta ve belli tartışmalara sebep olmaktadır. Ayrıca kiplik kategorisinin belli işaretleyicilerinin olmaması da bir belirsizlik oluşturmaktadır. Bu çalışma, dilin hem anlamsal hem de biçimsel boyutuyla ilgili olan olasılık, çıkarım ve varsayım alanlarını işaretleyen bilgi kipliğini içermektedir. Palmer'in (2001) söz konusu sınıflandırmasından hareketle Halide Edip Adıvar'ın Çaresaz romanında bilgi kipliği konusu ele alınmış ve bu kategorinin işaretlediği anlam alanları tespit edilmiştir. Yapılan inceleme neticesinde bazı kiplik anlamlarının biçim birimlerle doğrudan işaretlenirken bazı kategorilerin anlamsal olarak işaretlendiği görülmüştür. Böylelikle Türkçede kullanılan bilgi kipliklerinin işaretlediği anlam alanları belirlenerek bu alandaki eksikliklerin giderilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi kipliği, Çaresaz, Palmer, kip, kiplik.

Epistemic Modality In Halide Edip Adıvar's Novel Çaresaz

ABSTRACT

In the light of different definitions and classifications, the modality has been tried to be understood by many researchers. In general, modality is defined as a semantic category expressing the author's attitude towards the thought expressed in the sentence, contextually, formally, and lexically. Rather than a formal structure, modality is a phenomenon in which the semantic structure is prioritized. The field of modality studies, which has shown rapid development in Turkey recently, has expanded immensely. However, the fact that modality studies are new and that the modality is closely related to categories such as mode and tense makes it challenging to understand and causes certain discussions. Besides, the lack of certain markers of the modality category also creates ambiguity. This study includes the modality of knowledge, which marks the fields of probability, inference, and assumption related to both the semantic and formal dimensions of language. With reference to Palmer's (2001) classification, the subject of the modality of knowledge in Halide Edip Adıvar's novel Çaresaz has been discussed, and the meaning fields marked by this category have been determined. Thus, it is aimed to eliminate the deficiencies in this field by determining the meaning areas marked by the information modals used in Turkish.

Keywords: Epistemic modality, Çaresaz, Palmer, modal, modality.

Giriş

Kiplik kavramının tarihi serüveni Antik Yunan'a kadar dayanır. Karmaşık bir tarihe sahip olan bu kavram, 19. yüzyıldan itibaren dil bilimsel olarak çalışma konusu olmuş ve bu çalışmalar günümüze kadar gelmiştir. Her ne kadar kiplik araştırmaları uzun bir tarihi geçmişe sahip olsa da Türkiye'de Türkoloji ve dil bilim çalışmalarında henüz yeni bir alan olduğu söylenebilir. Dilimizde geleneksel gramer çalışmalarında daha çok biçimsel yapının ön plana alındığı görülür. Fakat dilin tam

olarak doğru kullanılması ve anlaşılması için biçimsel yapının yanında anlamsal boyutun da göz önünde tutulması gerekir. Kiplik kategorisi de dilin hem anlamsal hem de biçimsel yönünü kapsayan bir kategoridir.

Birçok araştırmacı tarafından farklı yaklaşımlarla ve bakış açılarıyla ele alınmış olan kiplik kavramı üzerine ortak bir tanım ve tasnif yapılamamıştır. Bu çalışmada ilk olarak kiplik kavramı açıklanmaya çalışılmış ve araştırmacılar tarafından yapılan kiplik tanımlamaları değerlendirilmiştir. Daha sonra Palmer'in (2001) kiplik sınıflandırması esas alınarak Halide Edip Adivar'ın Çaresiz romanında bilgi kipliklerinin işaretlediği anlam alanları tespit edilmiştir. Böylelikle Türkçede kullanılan bilgi kipliklerinin işaretlediği anlam alanları belirlenerek bu alandaki eksikliklerin giderilmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini Halide Edip Adivar'ın Çaresiz romanı oluşturmaktadır. Roman, doküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bilgi kipliği ile ilgili olan işaretleyiciler ve örnekler roman içerisinde bulunup ilgili başlık altına yerleştirilmiştir. Belirlenen örneklerin bağlam açısından değerlendirilebilmesi için örnekler paragraf şeklinde verilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda kiplik kavramının kip, zaman gibi diğer dil bilgisi kategorilerinden farklı olarak yüklem, sözler, zarflar, gibi gramatik kategorilerle işaretlenebileceği gibi söylem farklılıkları, tonlamalar, karşılıklı diyaloglarla da işaretlenebildiği görülmüştür. Karmaşık bir yapıya sahip olan dili daha doğru anlamak için kiplik kategorisi gereklidir. Çünkü çok yönlü bir yapıya sahip olan dilin tek görevi cümle üretmek değildir.

Kiplik Nedir?

Uzun ve karmaşık bir tarihe sahip olan kiplik kavramıyla ilk olarak mantık alanında karşılaşılır. Bu kavram, dil bilimsel kullanımından uzak, mantık alanının bir alt kategorisi olarak gelişme göstermiştir. Bu kavramın temelini oluşturan mantık ve düşünme formları arasındaki ilişkiyi açıklamak için dilsel anlatımlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaçla beraber mantık alanıyla birlikte kipliğin de temeli atılmıştır. Kipliğin doğduğu alan olarak kabul edilen mantık, “önergelerin doğruluğu, yanlışlığı, kaynağı gibi dil-gerçeklik ilişkisi üzerine” yoğunlaşarak dil ile ayrılmaz bir bütün hâline gelmiştir (Kerimoğlu, 2011, s. 9).

Konuşan ve düşünen bir varlık olan insan, duygularını, bilgilerini, düşüncelerini ve deneyimlerini dil aracılığıyla ifade eder. Dilin doğru kullanılabilmesi için de mantığa ihtiyaç duyulur. Mantığın temelini oluşturan düşünce, dil aracılığıyla ifade edilir ve bu ifadelerin doğru bir şekilde kullanılması mantığa bağlıdır. Yani dil, düşüncelerimizi kelimelere ve cümlelere aktarmamızı sağlayan bir araç iken mantık, düşündüklerimizi doğru şekilde kullanmamızı sağlayan araçtır. Çüçen, mantık ve dilin ayrılmaz bir bütün olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: “Her ne kadar mantığın konusu doğru düşünme formları olsa da bu doğru mantık formlarını ifade etmek için düşünsel ve dilsel anlatımlara ihtiyaç duyulur. O halde, düşüncemizin yapısı dil vasıtasıyla olur.” (2015, ss. 68-69). Bu durumda dilin düşünsel ve dilsel boyutuyla yakından ilişkili olan kiplik kategorisi devreye girer.

Dil bilim alanında kiplik daha muğlak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da araştırmacıları bir dizi olası tanımla karşı karşıya getirmektedir. Genel olarak dil bilimsel kiplik, konuşmacı tarafından telaffuz edilen cümle veya ifadenin gerçeklik ve gerçek dışılık ile ilgili olan ilişkisini ifade eden anlamsal bir kategori olarak tanımlanmaktadır (Khomutova, 2014, ss. 395-396).

Birçok araştırmacı tarafından kiplik kavramının biçimsel ve anlamsal boyutu anlaşılmasına çalışılmıştır. Anlamsal bir kategori olması ve yazarın bakış açısına göre şekillenmesi sebebiyle karmaşık bir yapıya sahip olan bu kavram hakkında bir noktada uzlaşmaya varılamamıştır. Dolayısıyla kiplik tanımları her zaman birbiri ile uyuşmamaktadır.

Demir Aslan kipliği, “konuşurun, tahmin, çıkarım, varsayım; gerçekliğine dair delilleri gösteren görsel-işitsel delil, söylenti, genel bilgi, birinci el kişisel tecrübe vb. koşullarına ve gerçekleşme potansiyeline yönelik beklentilerini gösteren zorunluluk, gönüllülük, istek vb. anlam kategorilerinin ifadesi” şeklinde tanımlanmaktadır (2008, s. 18).

Von Fintel'e göre kiplik, "olasılık ve zorunluluk ifadeleriyle karşılanan bir anlama sahip dil bilimsel bir kategoridir." (2005, s. 20).

Barbiers'e göre kiplik, "anlamsal bir kavramdır ve olasılık, zorunluluk, ihtimal, gereklilik, gönüllülük gibi kavramları içeren bir kategoridir." (2002, s. 1).

Kılıç'a göre kiplik, "önermenin belirttiği içeriğin değeri ve geçerliliği karşısında, konuşulan veya anlatılan olayın katılımcısının, başka bir deyişle konuşucu veya anlatı kahramanının fikrini, bakışını, bildirme ilgisini ve ilişkisini gösteren bir anlam bilimi kategorisi"dir (2005, s. 70).

Portner'e göre kiplik, "dil bilimsel bir olgudur ve gramer kanalıyla gerçek olması gerekmeyen durumlar hakkında veya bunlara dayanarak insanlara bir şeyler söyleme imkânı sunar." (2009, s. 1).

Bybee'ye göre kiplik, konuşmacıların (öznel) tutumlarının ve görüşlerinin gramerleştirilmiş hâlidir. Bybee buna ek olarak kipliği tam anlamıyla karşılayan bir anlam bulmanın imkânsızlığını vurgulamıştır (1994, s. 176).

Hirik kipliği "konuşurun bir olay veya durum karşısında tutumunu belirten, gösteren, işaretleyen kipsel değeri bulunan işaretleyiciler" olarak tanımlamaktadır. Konuşurun bir olay karşısındaki öznel bakış açısı ve düşünce yapısı kiplik vasıtasıyla işaretlenir. Ayrıca konuşur düşüncesini aktarırken önermeye dair gerçek ya da gerçek dışı bilgilerini bağlı biçimbirimlerle (-mİş, -DI, -AcAk, -DIr), sözlüksel değeri olan bağımsız biçimbirimlerle (galiba, derhal, kesin, eminim ki, bence, farz edelim ki) ya da parçalarüstü birimlerle (ezgi, vurgu, tonlama) işaretleyebilir (2013, s. 250).

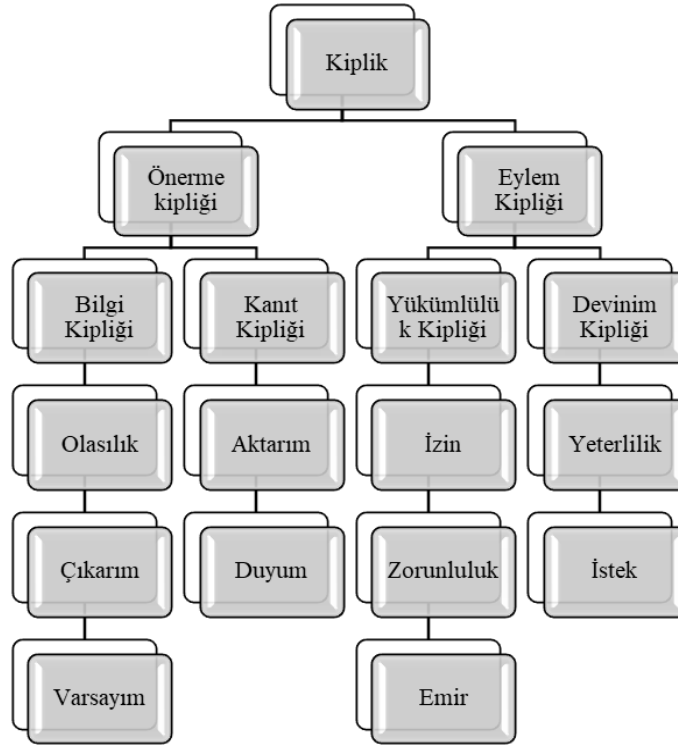
Seçkin kipliği, "konuşurun durum karşısındaki tutumu, bilgisi, beklentisi, şüphesi, zorunluluğu vb. durumları yansıtan ifade biçimleri" şeklinde tanımlamaktadır. Kiplik kavramının anlam bilime dayalı ve kapsam alanının geniş olması sebebiyle işaretleyicilerinin belirlenmesi zordur (2014, s. 10).

Çürük'e göre kiplik, "konuşurun ifade edilen önermeye karşı ne yaptığını; önerme hakkındaki bilgi durumunu, öznel bakışını, görüş ve duygularını içeren anlam bilimsel bir ulam"dır (2010, s. 59).

Tanımlarda görüldüğü gibi araştırmacıların kiplik kavramını farklı bakış açılarıyla ele aldığı, bu kategori üzerine ortak bir tanım yapmanın güç olduğu söylenebilir. Mantık alanında yapılan kiplik çalışmalarına bakıldığında bu çalışmaların temelini olasılık ve zorunluluk önermelerine dayandığı görülür. Fakat dil bilimsel kiplikte daha çok konuşurun önerme karşısındaki tutumu dikkate alınmıştır (Cruse, 2006: 109). Dil bilimsel kipliğin temeli "konuşurun ifadeye karşı tutumu", "ruhsal durumu" ve "ifade ile gerçek ilişkisine aldığı tavır" gibi kavramlardan oluşur (Kılıç, 2004, s. 5).

Kiplik kategorisi için tanımlamalarda olduğu gibi sınıflandırma konusunda da net bir sınır çizilememiştir. Dinar, kiplikteki sınıflandırma meselesinin esas sebebinin tanımlara dayandığını belirtir. Çünkü her tanım incelendiğinde farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların nedeni ise kiplikteki farklı özelliklerin ön plana çıkmasıdır. Bu özelliklerden hareketle de uygun bir sınıflandırma yapılmaya çalışılmıştır. Yapılan tanımların çoğunda kipliğin anlamsal boyutu ele alınmıştır. Araştırmacılar, bu anlamsal boyutun farklı alanlarına odaklanmış ve böylelikle farklı sınıflandırmalar ortaya çıkmıştır (2020, s. 68).

Genel olarak kiplik kategorisi üzerine yapılmış sınıflandırmalar incelendiğinde bu sınıflandırmalar arasında Palmer'in (2001) kiplik sınıflandırması tipolojik olarak kiplik sınıflandırmalarının bütün kategorilerini barındırması bakımından anlam bilim çalışmalarında önemli bir yer tutar. Bu sebeple çalışmamızda Palmer'in aşağıdaki şemada gösterilen kiplik sınıflandırması esas alınmıştır.

Tablo 1. Palmer'in kiplik sınıflandırması (Palmer, F. R. (2001). *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press).

Bilgi Kipliği

Bilgi kipliği, bir önermenin gerçeklik değerinin konuşur tarafından değerlendirilmesini işaretler. Bu kategorinin alt başlıklarını oluşturan olasılık, çıkarımsal ve varsayımsal ifadeler gerçeklikle olan ilişkisine göre belirlenir ve derecenin niteliğine göre de isimlendirilir (Kerimoğlu, 2018, s. 91). Palmer bilgi kipliğinin, konuşurun önermenin gerçeklik değeri karşısındaki belirsizlik ifadelerini, belli kanıtlardan yola çıkarak yaptığı çıkarım ifadelerini ve genel bilinenlerden yola çıkarak yaptığı varsayım ifadelerini işaretleyen bir kiplik kategorisi olduğunu belirtir (2001, s. 24). Bu ifadeler olasılık kipliği, çıkarım kipliği ve varsayım kipliği olmak üzere üç kategoriden oluşmaktadır. Olasılık kipliği konuşurun eksik bilgisinden hareketle ifade edilen belirsizlikler anlamında, çıkarım kipliği belli verilerden hareketle ulaşılan sonuç anlamında, varsayım kipliği ise bilinenlerden hareketle geleceğe yönelik tasarımlar anlamında kullanılmaktadır. Palmer, bu üç kategorinin İngilizcede genel olarak may, must ve will kipselleri ile işaretlendiğini belirtir ve bu kategorileri şu şekilde örneklendirir:

1. John may be in his office. "John onun ofisinde olabilir."
2. John must be in his office. "John ofiste olmalı."
3. John'll be in his office. "John ofiste olacak." (Palmer, 2001, ss. 24-25).

1. örnekte konuşur John'un ofiste olup olmadığına dair net bir bilgiye sahip değildir. Konuşur eksik bilgisinden hareketle bir ihtimal belirtir. Belirtilen ihtimalin olabirliği kadar olmama olasılığı da vardır. Bu sebeple bu örnek, olasılık kiplik alanını işaretler. 2. örnekte ise konuşur bir kanıttan (ofisteki ışıkların yanması, kapının önünde John'un arabasının olması vb.) yola çıkarak John'un ofiste olduğuna dair bir çıkarımda bulunur. Bu örnek çıkarımsal kiplik anlam alanını işaretler. 3. örnekte ise konuşur, genel çıkarımlardan yola çıkarak (John'un işe gidiş saati, işine bağlı olması vb.) geleceğe dair bir varsayımında bulunur. Dolayısıyla bu örnek varsayım kipliğini işaretler. Bu bilgilerden hareketle bilgi kipliği, konuşurun önerme karşısındaki gerçeklik hakkında tutumunu yansıtan bir kategori olarak düşünülebilir.

Olasılık Kipliği

Olasılık kipliği, gerçekleşmesi kesin olmayan olay veya durumların olabirliği hakkında söylenmiş ifadelerdir. Bu ifadelerin gerçekleşme ihtimali olduğu gibi gerçekleşmeme ihtimali de söz konusudur. Olasılık kipliğinde kesinlik yoktur. Konuşurun bilgisinden hareketle olabirliği muhtemel olaylar veya durumlar hakkında söylenmiş ifadeler vardır. von Wright, olasılık belirten ifadelerin “doğrulanmış”, “kararsız” veya “yanlış olduğu bilinmeyen” ifadeler olduğunu belirtir. Olasılığın belirsizliği bazen bir bilgiyi ifade etmek için bilgi birikimini bazen de gerçeklik biçimini gösterir (1951, s. 32). Kerimoğlu da olasılık kipliğini, konuşurun önerme karşısındaki gerçeklik durumuna karşı belirsizliğini yansıtan ifadeler şeklinde tanımlamaktadır (2018, s. 40). Çaresaz romanında olasılık kipliği işaretleyicileri aşağıdaki örneklerde belirlenmiştir:

(1) “Şimdi hepsi yukarıda, ihtiyar hanımın yanında. Mediha, Sabiha Hanım’a odaları gösterdikten sonra kendisi misafir sofrasını hazırlamaya indi. Evet hayat hep böyle oklarını atar, siz de göğsünüzü açar, onların ciğerlerinize saplandığını görürsünüz. Allahım, içimdeki sızı ne kadar garip... Fakat niçin? İmam nikâhı kıyılırken, onlar birbirlerine hareketlerinde tamamen hür olduklarını söylemişler miydi? Eğer Mediha da başka bir erkeğe **tutulursa** Münir Bey böyle hareket etmeyecek miydi?” (s. 59).

(2) “Mediha biraz müstehzi, biraz da acı bir sesle: “Sen de geceleri gittiğin sosyetelede gördüğün hanımlardan biriyle pekâlâ evlenebilirsin. Hatta bazen sokakta, yanında bir kadınla bile yürüdüğünü gördüm.” “Doğru... Ben fazla istekli bir adamım. Bir gün **evlenirsem** yani beni resmi nikâhla koca edinmek isteyen olursa ve ben de ona tutkun olursam bu evlenmenin seninle münasebetimizi bozmamasını isterim. Sen asıl meleğim, ruhumun ebedî karısı...” (s. 35).

-{sA} biçim biriminin genel olarak şart veya istek anlamı bilinse de olasılık anlamında da kullanıldığı görülmektedir. (1) ve (2) numaralı örneklerde konuşur gerçekleşebileceğinden emin olmadığı durumlar hakkında geleceğe dair varsayımlar ifade ederler. Bu varsayımlar aynı zamanda olasılık anlamı da taşır. Çünkü konuşurun ifade ettiği durumların gerçekleşme olasılığı olduğu kadar gerçekleşmeme olasılığı da bulunur. Bu örneklerdeki olasılık kipliği -{sA} biçim birimiyle sağlanmıştır:

(3) “Dün gece sabaha kadar sayıkladı durdu oğlancağız. Ateş gibi yanıyor. Ne yapacağımı bilmiyorum.” “Dereceniz var mı?” “Yok evladım.” “Siz şuraya oturun. Benim evde derecem var, koşup getireyim. Lazım **gelirse** doktor da **çağırırım**.” (s. 28).

(4) “Sofada bir sandalyeye oturarak reçetesini ve lazım gelen raporu da hazırladıktan sonra Mediha’ya uzattı. Kendisinin tekrar geleceğini fakat gece ihtiyaç olursa çağırılmasını söyledi. Merdivenden inerken durdu, başını çevirdi: “Annesini kendi odasına alın, hastanın yanına pek yaklaşmayın, o da **tutulursa** kurtulması pek kolay **olmaz**.” (s. 29).

(5) “Yeşil köşkün iç manzarası değişmeye başladı. Bu meşguliyet ve mesuliyet ona yeşil köşkte bir oda edinmesini mecburi kıldı. Ders verdiği odanın yanında kendisine küçük bir yatak odası da hazırlattı ve odalara sobalar kurdurttu. Aynı zamanda ihtiyar hanımın odasında aşağıya bir de zil yaptırdı. İhtiyaç **olursa** Münir’in annesi zile basarak Mediha’yı aşağıdaki odadan **çağıracaktı**.” (s. 31).

(6) “Peki ama ben o kadar genç bir kadının, bilhassa hastalığında odanda yatmış bir kadının ismine leke sürülmesini doğru bulmuyorum. Bir hâkime böyle bir şey sorulmaz ama kardeşim, ya Çaresaz başkasıyla evlenmek isterse?” Münir’in gözleri dışarı fırladı. Adeta kekeler gibi dedi ki: “Lakırdıyı kes Selçuk, belki hakkın var. Eğer o **razı olursa** bir imam nikâhı **yaparız**, o istese ben bırakırım ve üstündeki leke silinir” (s. 32).

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi -{sA} biçim birimiyle olasılık anlamı sağlanmıştır. -{sA} biçim biriminin bulunduğu ilk cümleden sonra gelen ana cümlenin yüklemindeki biçim birim de büyük önem taşımaktadır. Çünkü ana cümledeki biçim birim olasılığın derecesini belirler. (3) numaralı örnekte doktorun çağırılıp çağırılmama durumu henüz belirsizdir. Bu eylem ilerleyen süreçte netlik kazanacaktır. Konuşma anında gerçekleşmeyen ve geleceğe atıfta bulunan bir eylemden bahsedildiği

için olasılık anlamını işaretlediği söylenebilir. (4) numaralı örnekte doktor yaşlı kadın için mesleki bilgisinden yararlanarak bir yargıda bulunur. Fakat bu cümlede bir gerçekleşmemişlik söz konusudur. Yani kadının bu hastalığı kolay atlatma ihtimali de bulunmaktadır. (5) numaralı örnekte ihtiyaç olması durumunda çağırılma eylemi belirtilir fakat ihtiyaç olmama olasılığı da bulunmaktadır. (6) numaralı örnekte de Mediha razı olursa nikâh yapılacağı söylenir fakat Mediha'nın bu duruma vereceği cevap olasılık dâhilindedir. Bu örneklerden hareketle $\{-sA\}$ biçim biriminin tek başına olasılık anlamı işaretleyebildiği gibi $\{(A)r; U/I)r\}$ - $\{(y)AcAk\}$ gibi biçim birimlerle bir araya gelerek de olasılık anlam alanını işaretleyebildiği görülür.

(7) “Madam çok nefis yemekler çıkardı. Bir-iki saat onlarla konuştuktan sonra Beşiktaş iskelesine beraberce indiler. Madam, “Koriçakimu,” diye sarılıp yanaklarından öptükten sonra Mediha’dan ayrıldılar. Mediha vapurda düşünüyordu. Hocalığı devam ettiği müddetçe belki burada oturamazdı. Ama Şehnaz ile hayat müşgül **olursa**, Münir’in annesini alıp buraya **geçebilirdi**.” (s. 55).

(7) numaralı örnekte $\{-sA\} \dots \{(y)Abil\}$ biçim birimlerinin bir araya gelerek cümleye olasılık anlamı kattığı görülür. Yukarıdaki örnekten hareketle $\{-sA\}$ ve $\{(y)Abil\}$ biçim birimleri tek başına değerlendirildiklerinde de olasılık anlamı taşımaktadır fakat genel olarak cümlenin vurgusu o biçim birimlerin tek başına yaptıkları eylemleri değil ikisinin bir araya gelerek sağladığı olasılık anlamını vurgulamaktadır. Yani bu cümlede hayatın müşgül olma/olmama durumu, eve geçme/geçmeme olasılığıyla bir arada değerlendirilmelidir.

(8) “Cehennem meskûnunun içindeki huzursuzluk belki Münir’in içinden akseden bir sahneydi. Kâh alevlere atılıyor kâh sıçrayıp buz sahrasına çıkıyor fakat gözü daima yukarıda, meleği bekliyordu. “Melek cehenneme inerse o da cehennemlik olmaz mı? Ona cennet tekrar kapılarını açar mı?” “Onun cenneti içindeki aşk.” “Bari bir de cehennem düğünü düzsek olmaz mı Münirciğim...” “Anneciğim, bu gibi aşklarda nikâh, düğün yoktur. Kalpten kalbe öyle bir kenet vardır ki onu bir şey kıramaz. Bir erkek bir kadından ötekine **sıçrayabilir** ama içindeki bağ çözülmez.” (s. 25).

(9) “Mediha fırladı, bir koşu evine giderek Hoşkadem’e ihtiyar hanım için yemek götürmesini söyledikten sonra yandaki sokakta oturan Hayrettin adlı bir doktora gitti. Doktor derhal Mediha’yla beraber yeşil köşke geldi. Dr. Hayrettin çok sıkı ve etraflı bir muayeneden sonra ellerini ispirtoyla yıkadı. Mediha’ya sofraya gelmesini işaret ederek: “Bu havalide bugünlerde bir hayli tifo vakası var, dikkat edin.” Gülümseyerek: “Okuldaki çocuklara da geçmesin. Hem size de kolaylıkla **geçebilir**. Vaziyet pek iyi değil. Yanında birinin bulunması lazım.” (s. 28).

(10) “Birdenbire bütün kadınlardan, hatta bazı erkeklerden daha boylu, sırma saçlı bir kadın göründü. Münir yüzünü görmedi. Sadece uzun beyaz kolların hareketini, manikürlü tırnaklı güzel elini kalabalığın arasında seçebiliyordu. Biraz sonra Hatice’nin annesi, yeni misafiri, odanın ortasına gelince Hâkim Münir’e takdim etti. El sıkıştılar. Sahiden müstesna güzellerden. Herhangi bir yerde güzellik kraliçesi **olabilir**.” (s. 40).

Dinçer Bahadır, $\{(y)Abil\}$ biçim birimin olasılık anlamını işaretleyebileceğini belirtir (2021: 470). (8), (9) ve (10) numaralı örneklerde olasılık anlamı $\{(y)Abil\}$ biçim birimiyle sağlanmıştır. Birçok anlamda kullanılabilen bu biçim birim için bağlam önemli bir yere sahiptir. Konuşur bilgi ve tecrübelerinden hareketle olabilecek muhtemel durumları belirtmektedir. (8) numaralı örnekte de bilgi ve tecrübesinden hareketle, (9) numaralı örnekte mesleki eğitimin verdiği bilgiyle, (10) numaralı örnekte ise gözleme dayalı bir yaklaşımla olabilecek durumlar ifade edilmiştir.

(11) “Ne var, ağrın mı tuttu? Daha doğuma epeyce var, en az bir ay.” “Peki, peki ama seninle ciddi konuşalım bir.” “Olur.” “Mediha Abla’nın buradan gideceğine dair bir emare yok.” “Sana bir zararı var mı? Bilakis bu kadar işi arasında çocuk takımları bile diyor.” “Ben onun dikeceği takımları çocuğuma giydirmem. Hem sana söyleyeyim, ben doğurmadan evvel o buradan **gitmeli**.” (ss. 70-71).

Kocaman, $\{-mAll\}$ biçim birimin gereklilik anlamı dışında olasılık, tavsiye, emir, zorunluluk gibi farklı anlam alanlarını da işaretleyebileceğini vurgulamaktadır (1983, ss. 81-85). Birçok alanı

işaretleyebilen bu biçim birimin anlam alanının belirlenmesi için bağlam ön plana çıkmaktadır. Genel olarak gereklilik anlam alanını işaretleyen –{mAll} biçim birimi (11) numaralı örnekte gelecek zamana atıfta bulunmaktadır. Geleceğe atıfta bulunmasından dolayı gerçekleşmemiş bir durumdan bahseder. Gerçekleşmemiş bir durum olasılık dâhilinde değerlendirilebilir.

(12) “Mediha o akşam Münir’in annesini yatırırken dedi ki: “Anneciğim, bizim çift Akdeniz’den döndükten sonra ben de Nikolaki’lerle Şile’de bir hafta vacances (tatil) yapmak istiyorum. Münir ile karısı sana bakarlar. Bacı da seni geceleri oyalar.” İhtiyar kadın Mediha’nın o ilk hafta evde bulunmak istememesini tabii bulmakla beraber bir çocuk gibi ağladı. “Git yavrum, beni düşünme. Fakat bil ki bu ev sensiz perişan **olacaktır.**” (s. 62).

(13) “Nihayet perşembe günü geldi çattı. Hepsinin içindeki huzursuzluğu dışarı vurmaya mâni olan Mediha’nın iradesi olmuştu. Fakat gözlerinin altı kararmış, dudaklarının kenarında çizgiler olmuştu. Perşembe sabahı tam onda Mediha bahçede Nikolaki’ler için masayı hazırlarken kapıdan Münir ile Şehnaz girdiler. Şehnaz’ın yüzü de biraz endişeli. Neyle karşılaşacağını bilmiyor gibi... Münir onu Mediha’nın yanına götürerek takdim etti ve dedi ki: “İşte annemle benim hakiki Çaresaz’ımız. Senin de ablan ve her derdine deva **olacaktır** Şehnaz.” (s. 58).

(14) “Bu ölüm Şehnaz, Mediha ve Münir’in içinde başka başka tepkiler yarattı. Şehnaz dürüst davrandı, kocasını teselli etmeye çalıştı. Fakat kafasının bir köşesinde zincirleri gevşemiş bir mahpus hissi vardı. Artık Çaresaz’ın yeşil köşkte oturmasına amil başlıca sebep ortadan kalkmıştı. Düşünüyordu ki, büyükhanım ortadan kaybolunca Mediha evin hâkim-i mutlakı gibi bir vaziyet **alacak**, Şehnaz da hemen harekete **geçecek**, Mediha’nın köşkten çekilmesi için Münir üzerinde yavaş yavaş tazyik **yapacak**. Ama talebeleri? Aman onlar da Mediha nereye gitse arından koşarlardı. Fakat bu yaz günleri biraz çekmeli.” (s. 70).

(12), (13) ve (14) numaralı örneklerde konuşur, bilgi ve deneyimlerinden hareketle olabilecek muhtemel durumları –{(y)AcAk} biçim birimi ile işaretlemektedir. Geleceğe gönderme yapan bu biçim birim henüz gerçekleşmemiş bir durumdan bahseder. Bu bilgilerden hareketle –{(y)AcAk} biçim birimi bilgi kipliğinin alt kategorisinde bulunan olasılık kiplik işaretleyicisi olarak değerlendirilebilir. Tek başına kullanıldığında da olasılık anlamı taşıyabilen bu biçimbirim –{Dır} biçim birimiyle beraber kullanılarak konuşurun olasılığa karşı kesinlik derecesini artırabilir.

(15) “Çok sevimli ve muhabbete susamış bir yüz...“Anneciğim, işte Çaresaz...” Mediha eğildi, kadının elini öptü. Kadın da onun boynuna sarıldı.“Kızım, canım otur.”“Şimdi affedin, yarın daha erken gelirim, sizi oyalarım.”Köşkten el ele çıktılar. Mediha’yı Münir evine kadar geçirdi.“Yarın mutlaka geleceksiniz değil mi?”“Evet, aynı zamanda sizin cehennem-cennet arasındaki aşk maceranızı bana okursunuz.”“Allah razı olsun, bu gece bitirmeye **çalışırım.**” (s. 22).

(16) “Vaziyet pek iyi değil. Yanında birinin bulunması lazım. “Ben gelirim.”“Ya okul?”“Yarın bizim müdürden bir haftalık izin **alırım.**” Elini cebine soktu: “Size borcum ne?” Doktor gülümseyerek:“Ben Çaresaz’ın hastalarından vizite almam. Sonra yapılacak başka bir iş daha var. Münir Bey’in dairesinde de ben bir şey yazayım, ona en aşağı yirmi gün izin **verirler**, inşallah kurtulur.” (s. 29).

(15) ve (16) numaralı örneklerde olasılık kipliği –{(A/I)r} biçim birimiyle işaretlenmiştir. Bu biçim birim anlam olarak tamamlanmamışlık veya gerçekleşmemişlik bildirmesi hâlinde olasılık anlamı taşıyabilir (Göksel ve Kerslake 2005, ss. 343-346). (15) numaralı örnekte Mediha bitirmeye çalışırım derken bitirememe olasılığı da vardır, yani bir tamamlanmamışlık söz konusudur. (16) numaralı örnekte ise doktor bilgi ve tecrübesinden hareketle izin verileceğini belirtir fakat gerçekleşmemiş bir durum söz konusu olduğu için izin vermeme olasılığı da bulunmaktadır.

(17) “Bununla beraber, bu düşünce onu rahatsız ediyor, on küsur yıldır içinde yaşadığı bir ev ve bugünkü haline getirmek için sarf ettiği emek, çok sevdiği bahçe sonra da **belki** Münir, evet, Münir onu buraya bağlayan **belki** en kuvvetli zincirdi. Bunları şuuraltından hissediyor ve Münir’i ebediyen bir başka kadına bağlanmış saydığı için bu nokta üzerinde pek öyle durmuyordu” (s. 68).

(18) “Çocuk bu devrede on bir yaşındaydı. Eve hafta sonları geliyor, babasının yanına oturuyordu. Fakat Selim Bey hemen hemen bütün şuurunu kaybetmiş gibiydi. Küçük Mediha bütün gece onu bazen Mestnaz, bazen Çaresaz, bazen de Emine diye feryadını dinler, gözlerinden yaşlar akardı. Anlaşılan Mestnaz ile Çaresaz **belki** vaktiyle seviştiği iki saraylının adıydı.” (s. 17).

(19) “Cuma günleri, bilhassa sabahları ve diğer günlerde kızı yatmadan önce ona tarihten ve bu masallardan bahsedirdi. Küçük kız babasının açık ve hoş ifadesiyle memleketin tarihini, eski masal ve şiirleri adeta ezberlemişti. Bu vaziyet, Mediha sekiz yaşına gelene kadar devam etti. **Belki** yalnızlık yüzünden, **belki** de karısının yokluğunu düşündüğünden akşamları biraz rakı içmeye başlamış, asabı da bozulmuştu.” (s.13).

(20) “Uzun boylu, ince bir genç. Biraz dişlek, kara bıyıklı. Açık başının gür saçları itinayla taranmış, üstü başı temiz ve ütülü. Kunduraları yeni boyanmış, elleri ceplerinde... Dost bir ifadeyle genç adam seslendi: “Merhaba Çaresaz Hanım!” Mediha köpeği iterek kalktı: “Merhaba... Bana Çaresaz dediklerini nereden öğrendiniz? **Herhalde** bu eve daha yeni geldiniz.” (s. 19).

(21) “Bu konuya dair imalarını Münir işitmezlikten geliyordu. Fakat Şehnaz’ın biraz da gebeliğin verdiği tabii olmayan hırçınlığı gittikçe artıyordu. Mediha çocuk takımları hazırlarken dışlerini gıcırdatıyor, “Ondan kurtulacağım **galiba**,” diye inliyordu.” (s. 70).

Söz dizimi içerisinde önemli bir yere sahip olan zarflar, konuşurun durum veya olay karşısındaki tutumunu yansıtan duyusal işlemcilerdir. Bu işlemciler eylemdeki hareketin, olayın ve sıfatın anlamını farklı şekillerde sınırlandırabildiği gibi cümledeki anlamı kuvvetlendirme anlamına da sahiptir (Hirik, 2015, s. 1368). Konuşur, olasılık anlamını (17), (18) ve (19) numaralı örneklerde *belki* zarfıyla, (20) numaralı örnekte *herhalde* zarfıyla, (21) numaralı örnekte ise *galiba* zarfıyla sağlamaktadır.

(22) “Şehnaz içinden, “Çaresaz’ın kalesi annen.” Diye geçirdiyse de bir şey söylememeyi uygun buldu. Ama on beş gün süren saadet güneşinin ışığı üstünde bir bulut hâsıl olduğunu hissetti. Gerçi her çift ne kadar mesut olurlarsa olsunlar mizaçlarında tabii olan başkılıklardan türlü münakaşalar olabilir fakat bunların ikisinin de içini yiyen Çaresaz’dı. Yani bir üçüncü şahsın kudretli ela gözleriydi. Münir’e Çaresazsız ev bomboş geldi. Sonra evin idaresi eskisi gibi **belki yürümeyecekti.**” (s. 63).

(23) “Ertesi gün yine yeşil köşkün kapısı boştu. **Belki** artık bahsettiği iki haftalık iznini **doldurmuş**, adliyeye **gitmişti.**” (s. 27).

(24) “Madam çok nefis yemekler çıkardı. Bir-iki saat onlarla konuştuktan sonra Beşiktaş iskelesine beraberce indiler. Madam, “Koriçakimu,” diye sarılıp yanaklarından öptükten sonra Mediha’dan ayrıldılar. Mediha vapurda düşünüyordu. Hocalığı devam ettiği müddetçe **belki** burada **oturamazdı.** Ama Şehnaz ile hayat müşgöl olursa, Münir’in annesini alıp buraya geçebilirdi. Burası Teknik Üniversite’ye pek uzak değildi, orada da talebe bulunabilirdi. Hatta şimdiki talebelerinden bazıları burasını tercih edebilirdi. **Herhalde** Münir’in Şehnaz’la resmî nikâhları yakında **kıyılacaktı.**” (s. 35).

(25) “Mediha’nın acaba bu evi almak neden birdenbire aklına gelmişti? Belki gönlünde istikbali biraz karışık gördüğü için. Onlara şimdi Hoşkadem’in evinin karşısındaki yeşil köşkte oturduğunu söyledi. Onları Perşembe günü yemeğe davet etti. Bahçede yemek yedirecekti. **Belki** o gün on bin lirayı da teslim **edecekti.**” (s. 54).

(26) “Çok sevimli ve muhabbete susamış bir yüz...“Anneciğim, işte Çaresaz...” Mediha eğildi, kadının elini öptü. Kadın da onun boynuna sarıldı. “Kızım, canım otur.” “Şimdi affedin, yarın daha erken gelirim, sizi oyalarım.” Köşkten el ele çıktılar. Mediha’yı Münir evine kadar geçirdi. “Yarın **mutlaka geleceksiniz** değil mi?” (s. 22).

Zarflar cümle içerisinde çok anlamlılık sergileyen kiplik işaretleyicilerinin belirlenmesinde önemli bir rol oynar (Kerimoğlu, 2018, s. 45). Yukarıdaki örnekler incelendiğinde –{(y)AcAk}, –{mİş} gibi biçim birimler cümlede bir zarf olmadan kullanılması durumunda çok anlamlılık veya belirsizlik yaratabilir fakat cümle içerisinde bir zarf kullanıldığında biçim birimin anlamını doğrudan

etkiler. Örneklerde de kullanılan biçim birimler zarflardan etkilenecek olasılık anlam alanını işaretlemiştir. Hirik, “Ali bugün eve gelecek.” cümlesinden hareketle bu durumu açıklamıştır. – {(y)AcAk} biçim biriminin kiplik olarak hangi anlam alanını işaretleyeceğine dair belirsizlik olduğunu belirtir. Fakat bu cümleye galiba, herhalde, belki gibi bir zarf getirildiğinde belirsizlik giderilebilir (2015, s. 1371). (22), (23), (24) ve (25) numaralı örneklerde belki ve herhalde zarfları kullanılsaydı anlam belirsizliği oluşabilirdi fakat bu zarfların kullanılmasıyla cümlenin olasılık anlamı net bir şekilde ortaya çıkar. (26) numaralı örnekte ise konuşur mutlaka zarfıyla gelme olasılığını artırır. Yani zarflar cümle içerisinde tek başına kiplik işaretleyicisi olarak kullanıldığı gibi bazı durumlarda da cümle içerisindeki biçim birimlerin anlamlarına da katkıda bulunarak anlam belirsizliğini ortadan kaldırırlar.

(27) “Oturduğu odada, pek de öyle bir tek odada oturan bir kimsenin vaziyeti yok gibiydi. Penceresindeki perdenin tülleri kıymetli, perdenin kendisi krem renginde halis ketendi. Yerde kıymetli bir halı, köşede bir sedir, yanında rahat bir koltuk, duvarda epeyce yüklü bir kitaplık, ortada bir masa – üzerinde yazı yazılır, belki çay içilir, yemek **de** yenir.” (s. 11).

(28) “Nihayet kapıda bir araba durdu ve Mediha lacivert kostümü ile elinde çantası, içeri girdi. Münir koşarak boynuna sarıldı. Kocasının bu tehlik ve heyecanını pencereden gören Şehnaz kendi kendine, “İmam nikâhlı **yahut** nikâhsız, bu karı mutlak Münir’in metresi,” diyordu.” (s. 64).

(27) numaralı örnekte konuşur masa üzerinde yemek yeme ve çay içme eylemlerini yazı yazma eylemine göre daha uzak bir olasılık olarak değerlendirir. Örnekteki olasılık anlamı belki zarfıyla da bütünleşerek dA bağlacı tarafından işaretlenmiştir. (28) numaralı örnekte ise konuşur, Mediha'nın Münir'in imam nikâhlı veya nikâhsız karısı olabileceğine dair olası bir ifadeye bulunmuş ve olasılık anlamını yahut bağlacıyla sağlamıştır.

(29) “Münir’i içeri davet etmeden elini sıktı, içeriye girip kapıyı çarçabuk kapadı. Şimdi Münir, kuyruğunu kırmış, yavaş yavaş hav hav diye bağırarak Karacan’la oradan ayrıldı. Ertesi gün evine dönerken ilk defa bir hastayla ilgisinin aynı zamanda şahsi hayatına temas eden bir problem olması **ihhtimaliyle** karşı karşıya geldiğini hissediyor, içinden gitmemeyi kuruyordu.” (s. 22).

(30) “Çaresaz... Seninle bir imam nikâhı yapmamızı teklife geldim.”“Neden icap etti bu?” “Selçuk bana, belki senin başka biriyle evlenme **ihhtimalin** olduğunu söylediği zaman... Acaba?” (s. 34).

(31) “Mediha kapıda veda etmek istedi. Fakat Münir kapıyı iterek içeriye girdi.“Affedin. Bu akşam dizinin dibinde oturup sükün bulmak istiyorum. Cennet kızı Çaresaz.” Çaresaz onu kovamazdı. Duvardaki lambayı yaktı, koltuğuna oturdu, Münir’e sandalyeyi gösterdi. Fakat o, yere çökerek başını kızın dizine dayadı. Bu baş o kadar sıcak, o kadar sıcaktı ki, Münir’in bir hastalık başlangıcında olduğu **muhakkak** gibiydi.” (s. 26).

(29), (30) ve (31) numaralı örneklerde kelimeler kiplik işaretleyicisi olarak olasılık anlamını işaretlemektedir. Konuşur, ihtimal kelimesiyle (29) numaralı örnekte şahsi hayatına temas eden bir problem olup olmadığı karşısında tam bir bilgiye sahip olmadığını, (30) numaralı örnekte ise Çaresaz'ın başka biriyle evlenip/evlenmeme durumu karşısında bir belirsizlik anlamı içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu iki örnekte de konuşurun yargısı olasılık bağlamında değerlendirilebilir. Çünkü yargı kesinlikten uzak bir düşünce boyutundadır. Bu düşüncelerin tam tersi durumlarının da olması olasıdır. (31) numaralı örnekte Şehnaz Münir'in başının sıcak olmasını bir hastalığın başlangıcı olarak değerlendirir. Fakat Münir'in ateşinin olmasının az da olsa başka sebepleri olabilir.

(32) “Ne dersin Çaresaz, Münir’in tavrından şüpheleniyorum. **Acaba** yine bir kadın peşinde aklını mı kaybetti?” “Anneciğim bu defa vaziyet çok ciddi. Benim senden bir ricam var. Münir şu emekli paşanın kızıyla evlenecek.” (s. 56).

(33) “**Acaba** böyle biten bir hayatta onlar ermiş muradına diyebilir miyiz?” (s. 75).

(32) ve (33) numaralı örneklerdeki olasılık anlamı acaba ile sağlanmıştır. (32) numaralı örnekte konuşur Münir üzerinden bir tahmin yürütür. Konuşurun gerçekliğinden emin olmadığı bu tahmin olasılık bağlamında değerlendirilebilir. Çünkü tahmin edilen durumun netliği yoktur ve bu tahmin dışında farklı durumların da olması muhtemeldir. (33) numaralı örnekte ise konuşurun belirttiği durum olasılık dâhilinde değerlendirilebilir çünkü belirtilen durumun tam tersi de düşünülebilir.

Çıkarım Kipliği

Çıkarım, “doğruluğu doğrudan doğruya bilinmeyen bir önermenin doğru olarak kabul edilmiş diğer önermelerle bağlantısına dayanarak yapılan sonuç çıkarma işlemi” şekline tanımlanmaktadır (Akarsu, 1975, s. 40). Çıkarım kipliği de konuşurun deneyimlerinin yanı sıra farklı türden kaynaklardan elde ettiği bilgilerden hareketle akıl yürütmeye dayalı veya sonuçlara bakılarak ortaya konan önermelerin işaretlendiği kiplik kategorisidir (Hirik, 2014, s. 353). Çıkarım ve olasılık kiplikleri anlam olarak gerçekleşmemişlik belirttiği için yakınlık gösterebilir. Fakat çıkarım kipliğinde konuşur ortaya bir dayanak koyar veya konuşurun ulaştığı sonuç belli verilerden tahmin edilebilir (Kerimoğlu, 2018, s. 41). Çaresaz romanında çıkarım kipliği zarflar, kelimeler ve morfolojik yapılarla aşağıdaki şekilde işaretlenmiştir.

(34) “Anneciğim, bu gibi aşklarda nikâh, düğün yoktur. Kalpten kalbe öyle bir kenet vardır ki onu bir şey kıramaz. Bir erkek bir kadından ötekine sıçrayabilir ama içindeki bağ çözülmez.”
“Kadın kıskanmaz mı dersin?”
“Hayır, bu gibi emsalsiz kadınlar öyle şey bilmezler. Kalbini bağladığı erkeğe canını da bağlamış, hayatını da **vakfetmiştir.**” (s. 25).

(35) “O gün akşama doğru talebeler gelirken içlerinden biri diyordu ki:
“Bu sabah buradan geçerken bir imamın iki kişiyle köşke girdiğini gördüm, inşallah hayırlıdır.”
Biri gülererek, “Belki hâkim bey bizim hocayı nikâh **etmiştir,**” dedi.” (s. 37).

(34) ve (35) numaralı örneklerde –{mİştir} biçim birimi cümleye çıkarım anlamı katmıştır. (34) numaralı örnekte konuşur bilgi ve tecrübesinden hareketle emsalsiz kadınlar üzerinden bir çıkarıma gitmiştir. Bağlamdan da anlaşıldığı gibi konuşurun bu kadınlar hakkında bilgi sahibi olduğu ve bu bilgiden hareketle bir çıkarıma gittiği anlaşılır. (35) numaralı örnekte ise imamın köşke girmesinden hareketle çıkarımda bulunulmuştur. Genel olarak geçmiş zaman eki olarak bilinen bu biçim birim bilgi kipliğinin alt kategorisinde yer alan çıkarım anlamını da işaretleyebilmektedir.

(36) “Birdenbire bütün kadınlardan, hatta bazı erkeklerden daha boylu, sırma saçlı bir kadın göründü. Münir yüzünü görmedi. Sadece uzun beyaz kolların hareketini, manikürlü tırnaklı güzel elini kalabalığın arasında seçebiliyordu. Biraz sonra Hatice’nin annesi, yeni misafiri, odanın ortasına gelince Hâkim Münir’e takdim etti. El sıkıştılar. Sahiden müstesna güzellere. Herhangi bir yerde güzellik kraliçesi **olabilir.**” (s. 40).

(36) numaralı örnekte konuşur kadının güzelliğinden hareketle güzellik kraliçesi olabileceği çıkarımını yapmıştır. Kiplik kategorisinin birçok anlam alanını işaretleyebilen –{(y)Abil} biçim biriminin bu örnekte konuşurun dayanağını ortaya koymasıyla çıkarım kipliğini işaretlediği söylenebilir.

(37) “Münir o günlerde Mediha’nın odasında sade para almak için geliyor, konuşmadan gidiyordu. Nihayet pazarın arifesi geldi çatı. O akşam Mediha’nın odasında girince bir sandalye çekti, karşısına geçip oturdu: “Ne garip, Çaresaz, hayatın bu anlarında dahi senden akıl almak ihtiyacını duyuyorum.” Mediha önündeki kâğıtlarla meşgul. “Beni dikkatle dinle, Çaresaz.” “Dinliyorum, evet bu defa âşik olduğun kadını kolay ele geçiremedin **galiba.**” (s. 46).

(38) “Nihayet tam o anda Şehnaz’ın kapısı çaldı. Yine o küçük besleme kapıyı açtı. Paşanın odasına çıkardı. Kapıyı vurup girince tebessüm ederek: “Şehnaz bana bu sabah beni görmek istediğinizi söyledi. O tembel kız **galiba** hâlâ uyuyor. Buyurun, söyleyin hayrola.” (s. 48).

(39) “Gel benim Çaresaz kızım,” diye lafa başladıktan bir iki dakika sonra Münir elinde bir tomar kâğıtla geldi. Mediha'nın elini sıktı, kadınların karşısına geçip oturdu. Mediha sordu: Sizin ateşiniz var **galiba**, elleriniz o kadar sıcak ki!” “Biraz da ihtiyarlar ve çocuklar gibi belki benimle de ilgilenirsiniz diye elimi ısıttım.” (s. 24).

Türkçede galiba, herhalde, belki gibi zarflar olasılık anlamında kullanıldığı gibi çıkarım anlam alanını da işaretleyebilir. Konuşur (37) numaralı örnekte Münir'in hareketlerini inceleyerek, (38) numaralı örnekte Şehnaz'ın kapıyı açmamasından hareketle, (39) numaralı örnekte ise Münir'in yüzünün sıcak olması gibi delillerden yola çıkarak ve bu delilleri de bilgi ve tecrübesiyle birleştirerek galiba zarfıyla bir çıkarımda bulunmuştur.

(40) “... kız elini bile vermeden içeri girdi, kapıyı kapadı. Münir yeşil köşkün içine çok ağır adımlarla girdi. Yavaş yavaş yürüyerek annesinin odasına çıktı. Hiç konuşmuyordu. Odada aşağı yukarı geziniyordu. Annesi onun herhalde çok ağır davalarla meşgul olduğunu zannediyordu. Mediha ise bu vaziyeti biraz seziyordu: **Demek** bu defaki aşkı çok ciddi, belki de sevdiği kadından yüz bulamıyor.” (s. 46).

(41) “Biraz sonra Şehnaz ile Münir geldiler. Şehnaz'ın soğuk tavrının farkına varmış olmakla beraber Mediha bir şey belli etmeden onun boynuna sarıldı. Şehnaz acı acı gülererek: “Münir'in öpücüklerine benim yanığımda mı cevap veriyorsun?” “Evet, Şehnazcığım. O kadar evi göreceğim gelmiş ki! Gel seni bir daha öpeyim.” Bacı, elinde tepsiyle girdi. Şehnaz'a “Sizin yemeğiniz sofrada,” dedi. Onlar aşağıya indikten sonra Mediha, büyükhanımın ne kadar zayıflamış olduğunu farkına vardı. **Demek** Mediha olmasa ihtiyar ölecek!” (s. 66).

(42) “Çaresaz:Artık köşkte kalmak istemezse Yıldız'a taşınabilir. Talebe meselesinin halli kolay. Bunu yapmak lazım çünkü ihtiyar hanım ortadan kalkınca Şehnaz, onun da çekilmesi için kim bilir Münir'e ne kadar tazyik edecek.Münir: Annesinin ölümü onu çok sarsmış. Aynı zamanda Çaresaz sadece ihtiyar yaşadıkça yeşil köşkü terk etmemeye söz vermişti. **Demek ki** hangi dakika isterse köşkten çekilebilir.” (s. 70).

(43) “Küçük Mediha bütün gece onun bazen Mestnaz, bazen Çaresaz, bazen de Emine diye feryadını dinler, gözlerinden yaşlar akardı. **Anlaşılan** Mestnaz ile Çaresaz belki vaktiyle seviştiği iki saraylının adıydı.” (s. 17).

Yukarıdaki öneklerde çıkarım anlamı demek (ki) ve anlaşılan kelimeleriyle işaretlenmiştir. Bu kelimelerin işaretlediği alanın belirlenmesi için anlam önemlidir. (40) numaralı örnekte Mediha, Münir'in önceki hâllerinden hareketle mevcut durumu hakkında bir çıkarımda bulunur. (41) numaralı örnekte konuşur görsel delillerden hareketle (büyükhanımın zayıflaması) bir çıkarımda bulunur (42) numaralı örnekte verilen sözden hareketle bir çıkarımda bulunur. (43) numaralı örnekte ise konuşur babasının feryadından hareketle bir çıkarımda bulunur. Yani bu örneklerde konuşur bir dayanaktan hareket ederek bir çıkarıma ulaşır. Bu çıkarıma ulaşmak için de demek (ki) ve anlaşılan kelimelerinden faydalanır.

(44) “Belki gece daha uzun oturursunuz. Sizi sıkarsa benim cehennem ve melek hikâyemi okumam.”Bu akşam da esasen az kalacağım, yapılacak işlerim çok. Yarın akşam gelsem **bence** daha iyi olur.” (s. 23).

(45) “Nihayet kapıda bir araba durdu ve Mediha lacivert kostümü ile elinde çantası, içeri girdi. Münir koşarak boynuna sarıldı. Kocasının bu tehâlük ve heyecanını pencereden gören Şehnaz kendi kendine, “İmam nikâhlı yahut nikâhsız, bu karı **mutlak** Münir'in metresi,” diyordu.” (s. 64).

(46) “Küçük Mediha bütün gece onun bazen Mestnaz, bazen Çaresaz, bazen de Emine diye feryadını dinler, gözlerinden yaşlar akardı. **Anlaşılan** Mestnaz ile Çaresaz belki vaktiyle seviştiği iki saraylının adıydı.” (s.17).

(47) “Evet, hissediyordu ki hayatı yine bir dönüm noktasında. Bu dönüm noktasının bir çıkmaz olmaması için çok ciddi düşünmek, tedbir almak mecburiyetindeydi. Bu kıza mutlak, mutlak sahip olmak istiyor fakat... Ya Çaresaz! Hâkimin kalbi ikiye ayrılmış gibiydi. Bir tarafı sakin, huzur

içinde. Öteki taraf çırpıyor, çırpıyordu. Hem de nasıl. Bu kıza **ancak** evlenmek mukabilinde sahip olabilirdi.” (s. 45).

(44) numaralı örnekte bence kelimesiyle çıkarım kipliği işaretlenmiştir. Konuşur o gün için yapılacak işlerinin çok olması, işlerinin olmadığı bir gün yani yarın akşamın daha iyi olabileceği çıkarımında bulunmuştur. (45) numaralı örnekte ise Şehnaz, Münir’in Çaresaz ile olan yakınlığından hareketle bir çıkarım yapmıştır. Çıkarım anlamı da mutlak kelimesiyle işaretlenmiştir. (46) numaralı örnekte Çaresaz babasının feryadından hareketle anlaşılan kelimesiyle çıkarımda bulunmuştur. (47) numaralı örnekte ise çıkarım anlamı ancak ile işaretlenmiştir. Konuşur bilgilerinden yola çıkarak bir yargıya varmıştır.

(48) “Hâkim Bey, şimdi bu Muhitin Çaresaz’ı diye anılan eski öğretmen ve şimdi İngilizce hocası hanım sizin evde kiracıymış?” “Kiracıdan çok fazla. Gerçi zamanının büyük bir kısmını İngilizce derslerine veriyor ama yine de **olmasa** annem **yaşayamazdı**.” (s. 42).

(49) “Mediha Hanım’ın çocukluğu ve gençliğinin başlangıcı çok garip geçmişti. Babası Selim Bey, Abdülhamid devrinde kilercibaşının yanında mühim bir mevki sahibiydi. Sarayın yüksek fikirli adamlarıyla arkadaşlık ederdi. O zaman Yıldız’da oldukça büyük bir ev edinmiş ve orada Emine Hanım isimli bir aileden güzel bir kadınla evlenmişti. Ne yazık ki evlendiği sene Abdülhamid tahttan inmiş, sarayda bazı değişiklikler olmuş, Selim Bey de açığa kalmıştı. Karısı beş-altı yıl sonra Mediha’yı doğurdu, sonra da çok yaşamadı. Selim Bey’in geliri olmadığından ilk yıllarda nesi var nesi yok sarf **etmiş gibiydi**.” (s. 13).

Çıkarım anlamı tek bir işaretleyiciyle sağlanabildiği gibi birden çok işaretleyicinin bir araya gelmesiyle de sağlanabilir. (48) numaralı örnekte $-{sA}\dots\{(A/I)r\}$ biçim birimleri çıkarım anlamını işaretlemiştir. Bağlamdan da anlaşılacağı üzere konuşurun daha önceden Çaresaz ve annesi arasındaki ilişkiyi gözlemlendiği anlaşılır. Bu bilgidен hareketle de bir çıkarımda bulunmaktadır. (49) numaralı örnekte ise konuşur bilgi ve tecrübelerine dayanarak Selim Bey’in içinde bulunduğu duruma dair bir çıkarımda bulunur. $-{mİş}\dots$ gibi yapısını kullanarak çıkarım anlamı işaretlenir.

Varsayım Kipliği

Varsayım kipliği, konuşurun henüz gerçekleşmeyen olayları kabul etmesine dayanır (Hirik, 2014, s. 363). Henüz gerçekleşmeyen olaylar gerçek kabul edilmesi yönüyle olasılık ve çıkarım kipliğinden ayrılmaktadır. Konuşur söylediği düşüncenin gerçekliğinden emin değildir fakat bu düşünceden hareketle geleceğe dair bir plan yapmayı hedefler (Kerimoğlu, 2018, s. 41). Palmer, çıkarım ve varsayım arasındaki farkı şu şekilde ifade etmektedir: Çıkarım kipliği, konuşurun gözlemlerinden elde ettiği yargılardan oluşurken varsayım kipliği, konuşurun deneyim veya genel bilgilerden elde ettiği yargılardır (2001, s. 25). Bu durumda varsayım kipliği, konuşurun zihnindeki bir düşüncüyü bilgi ve tecrübesinden hareketle öne sürülen önerme veya önermeler takımı olarak tanımlanabilir. Varsayım kipliğinde konuşurun ifade ettiği durumun gerçekleşmesi kesin değildir. Bu ifadeler yalnızca konuşurun zihnindeki tasarımlardır. Bu tasarımlar genellikle konuşurun isteği doğrultusunda meydana gelir. Bu bakımdan istek kategorisiyle de yakınlık gösterdiği söylenebilir. Çaresaz romanında varsayım kiplikleri aşağıdaki şekilde işaretlenmiştir.

(50) “Akşam olup da Mediha dönmeyince ana oğulun da neşeleri kaçtı. Münir uyumuyor, annesini bahane ederek mütemadiyen odadan çıkıyor, tekrar odaya dönmeden önce durmadan sofrada dolaşıyordu. Ah o **gelse**, onun masasının karşısında oturup biraz içini **dökse!**” (s. 64).

(51) “Mediha biraz müstehzi, biraz da acı bir sesle: “Sen de geceleri gittiğin sosyetelerde gördüğün hanımlardan biriyle pekâlâ evlenebilirsin. Hatta bazen sokakta, yanında bir kadınla bile yürüdüğünü gördüm.” “Doğru... Ben fazla istekli bir adamım. Bir gün **evlenirsem** yani beni resmi nikâhla koca edinmek isteyen **olursa** ve ben de onu tutkun **olursam** bu evlenmenin seninle münasebetimizi bozmamasını isterim. Sen asıl meleğim, ruhumun ebedi karısı...” (s. 35).

$-{sA}$ biçim birimi varsayımsal ve gerçek karşıtlığı durumları belirtir. Dilek veya şart bildirme, bir buyurumda bulunma gibi gerçek dışı önermeler oluşturan bu ek önermeleri yargı

düzleminden çıkararak varsayım ya da hayali bir duruma dönüştürür (Ruhi, Turan ve Zeyrek, 2000, ss. 19-21). Kerimoğlu, varsayım kipliğinin konuşurun daha sonra dile getireceklerine dayanak oluşturduğunu bu sebeple de şart ifadesine benzediğini belirtir (2018, s. 42). (50) ve (51) numaralı örneklerde varsayım anlamı –{sA} biçim birimiyle sağlanmıştır. (50) numaralı örnekte konuşur bir isteğini belirtir ve bu isteğe varsayım niteliği yükler. (51) numaralı örneklerde ise konuşur geleceğe dair bir tasarı inşa etmiştir. Bu tasarının gerçeklikten uzak olduğu, konuşurun zihninde kurduğu ve bu kurguya inandığı görülür. Konuşurun –{sA} biçim biriminin şart anlamını da kullanarak geleceğe dair bir varsayımı şarta bağladığı söylenebilir.

(52) “Şimdi hepsi yukarıda, ihtiyar hanımın yanında. Mediha, Sabiha Hanım’a odaları gösterdikten sonra kendisi misafir sofrasını hazırlamaya indi. Evet, hayat hep böyle oklarını atar, siz de göğsünüzü açar, onların ciğerlerinize saplandığını görürsünüz. Allahım, içindeki sızı ne kadar garip... Fakat niçin? İmam nikâhı kıyılırken, onlar birbirlerine hareketlerinde tamamen hür olduklarını söylemişler miydi? **Eğer** Mediha da başka bir erkeğe **tutulursa** Münir Bey böyle hareket etmeyecek miydi?” (s. 59).

-sA biçim birimi cümlede tek başına varsayım anlamı işaretlediği gibi başka yapılarla da bir araya gelerek varsayım anlamı işaretleyebilir. (52) numaralı örnekte varsayım anlamı kiplik işaretleyicisi olarak eğer...-{sA} yapısıyla sağlanmıştır. Henüz gerçekleşmeyen gelecekte olası bir durum tasarlanmıştır. Varsayım ve olasılık anlam alanları arasında da yakın bir ilişki söz konusudur. Varsayım henüz gerçekleşmeyen gerçekleşip gerçekleşmeme durumu belirsiz olan olaylardan oluştuğu için aynı zamanda olasılık anlam alanını da işaretleyebilmektedir.

(53) “Haydi, eve git ben Madam Nikolaki’yi yarın yollarım, öbür gün de eşyalarım taşınır.” Yıllar yılı hayatını bağladığı ve idare ettiği evden içini tamamen koparır gibiydi. “Sabiha Hanım’ı eve getir, paşayı da haberdar et, Şehnaz doğuruncaya kadar geceleri buraya gelme. Bu defa da yavruna ben kıydım **zannederler**.” (s. 74).

(54) “Kız elini bile vermeden içeri girdi, kapıyı kapadı. Münir yeşil köşkün içine çok ağır adımlarla girdi. Yavaş yavaş yürüyerek annesinin odasına çıktı. Hiç konuşmuyordu. Odada aşağı yukarı geziniyordu. Annesi onun herhalde çok ağır davalarla meşgul olduğunu **zannediyordu**.” (s. 46).

(55) “Münir, ben artık eve dönemem. Esasen talebelere buraya taşınacağımı söylemiştim. Hemen hepsi buraya gelecekler. Fakat bunun on gün sonra olacağını **zannediyorlardı**.” (s. 73).

(53), (54) ve (55) numaralı örneklerde varsayım anlamı zannet- fiiliyle sağlanmıştır. Bu üç örnekte de bir gerçekleşmemişlik ve bir tasarı söz konusudur. Gerçekleşmemiş ve konuşurun zihninde bir tasarı hâlinde olan düşüncelerin varsayım anlamı taşıdığı söylenebilir. Ayrıca bu örnekler olasılık anlamını da işaretleyebilir. Çünkü gerçekleşmemiş her olay bir olasılık dâhilinde değerlendirilebilir.

(56) “**Acaba** Münir hasta olsa, herhangi bir felakete düşse, Şehnaz, Mediha’nın yaptığını yapabilir miydi? Çok şükür, elindeki roman, talebeler, ihtiyar hanım ve Münir’in bazı geceler kendisi masa başındayken gelip karşısına oturması, baş başa konuşmaları onu teskin ediyordu.” (s. 68).

(56) numaralı örnekte varsayım anlamı acaba kelimesiyle sağlanmıştır. Çünkü konuşur zihninde gerçekleşmemiş bir olay tasarlanmaktadır. Gerçekleşmemişlik ve bir tasarı söz konusu olduğu için varsayım kipliğini işaretlediği söylenebilir.

(57) “İhtiyar, Mediha’nın boynuna sarılmış, hıçkırıyordu. “Anneciğim, şimdi benim senden bir ricam var.” “Söyle, sana canımı vermeye hazırım.” “Münir çok üzülüyor. Seni temin ederim, kız hem güzel hem terbiyeli, asil.” “A kızım, sen bunu söylerken **sanki** Münir’in öz kardeşiymişsin hissini veriyorsun.” (s.57).

(58) “O hafta imam nikâhı kıyıldı, merasim yapılmadı, Öğleden sonra, daha doğrusu akşama doğru talebeler geleceği için nikâh sabahleyin yapıldı. Büyükhanımın sevincine sınır yoktu. **Sanki** kendisi nikâh oluyormuş gibi giyindi, başına beyaz bir başörtüsü örtterek imamı odasına çağırdı.” (s. 36).

(57) ve (58) numaralı örneklerde varsayım anlamı sanki kelimesiyle sağlanmıştır. Her iki örnekte de olmayan bir şey varmış gibi düşünülmüştür. Bu sebeple de varsayım kipliğinin işaretlendiği söylenebilir.

Sonuç

Kiplik, dilin hem anlamsal hem de biçimsel özelliğini kapsar. Birçok araştırmacı tarafından farklı yaklaşımlarla ve bakış açılarıyla incelenmiş olan kiplik kavramı üzerine ortak bir tanım ve tasnif yapılamamıştır. Bu nedenle kiplik sınıflandırmaları ve tanımları farklılık göstermektedir. Bu sınıflandırmalar arasında Palmer'in (2001) kiplik sınıflandırması tipolojik olarak kiplik sınıflandırmalarının bütün kategorilerini barındırması bakımından alan yazında önemli bir yer tutar. Bu sebeple çalışmamızda Palmer'in kiplik sınıflandırması esas alınmıştır.

Yapılan inceleme neticesinde bazı kiplik anlamlarının biçim birimlerle doğrudan işaretlenirken bazı kategorilerin anlamsal olarak işaretlendiği tespit edilmiştir. Kiplik işaretleyicisi olarak değerlendirdiğimiz bir biçim birim birden çok anlam alanını işaretleyebilir. Ayrıca kiplik kavramı cümle içerisinde tek bir biçim birimle işaretlendiği gibi birden çok yapının bir araya gelmesiyle de işaretlenebilir. Kiplik kavramı kip, zaman gibi diğer dil bilgisi kategorilerinden farklı olarak yüklem, sözler, zarflar gibi gramatik kategorilerle de işaretlenebilir. Çalışmamız sonucunda bilgi kipliğinin alt başlıklarını oluşturan olasılık kipliğinin “-{sA}, -(y)Abil}, -{mAlI}, -{(y)AcAk}, -{(A/D)r}, belki, herhalde, galiba, ihtimal, muhakkak, dA, yahut”; çıkarım kipliğinin “-{mİştIr}, -{(y)Abil}, mutlak, galiba, bence, anlaşılan, demek”; ve varsayım kipliğinin “-{sA}, -(y)Abil}, eğer...-{sA}” biçim birimleriyle ve yapılarıyla işaretlendiği tespit edilmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Bu makaleye birinci yazarın %50, ikinci yazarın %50 oranında katkısı vardır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada çıkar çatışması oluşturacak bir husus yoktur.

Açıklama: Bu çalışma, "Halide Edip Adıvar'ın Çaresaz Romanında Kiplik" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Kaynaklar

Adıvar, H. E. (2011). *Çaresaz*. İstanbul: Can Yayınları.

Akarsu, B. (1975). *Felsefe terimleri sözlüğü*. Ankara. TDK Yayınları.

Aslan Demir, S. (2008). *Türkçede isteme kipliği semantik-pragmatik bir inceleme*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Barbiers, S. (2002). Current issue in modality: an introduction to modality and its interaction with the verbal system. *Modality and its interaction with the verbal system*. (Ed. S. Barbiers vd.). Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1-8.

Bybee, J., Perkins, R. ve Pagliuca, W. (1994). *The evolution of grammar tense, aspect, and modality in the languages of the world*. Chicago: The University of Chicago Press.

Çüçen, A. K. (2015). *Klâsik mantık*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

- Çürük, S.M. (2010). Olumsuzluk ve kiplik arasındaki ilişki: bakış ve yaklaşımlar. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 57-72.
- Dinar, T. (2020). Kiplik. *Türkçede dilbilgisel ulamlar*. (Ed. Erdoğan Boz). Ankara: Gazi Kitapevi, 57-90.
- Dinçer Bahadır, Şaziye (2021). -{(y)Abilir} Biçimbirimim kipsel değeri. *Doğumunun 60. yılında Nevzat Özkan armağanı ediyâ yazıkta*. (Ed. Hacer Tokyürek, Beytullah Bekar). Ankara. Nobel Yayınları. 467-477.
- Göksel, A. Ve Kerslake, C. (2005). *Turkish: a comprehensive grammar*. London and Newyork: Routledge.
- Hirik, S. (2013). Türkçede kip-kiplik terimleri ve tanımları üzerine. *Bengü Beläk: Ahmet Ercilasun armağanı*. (Ed. Bülent Gül). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 243-252.
- Hirik, S. (2014). *Türkiye Türkçesinde bilgi kiplikleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Hirik, S. (2015). Türkçede bağımlı-biçimbirimsel kipliklerin çok işlevliliği üzerine. *International Journal of Languages Education and Teaching*. UDES, 2395-2409.
- Kerimoğlu, C. (2018). *Kiplik ve kip*. Ankara: Pegem Akademi.
- Khomutova, N. T. (2014). Mood and modality in modern English. *Science Direct, Procedia, Social and Behavioral Sciences*, 154, 395-401.
- Kılıç, F. (2004). *Kırgız Türkçesinde bilgi kipliği: delile dayananların diğer bilgi kiplikleriyle ilişkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, F. (2005). Kırgız Türkçesinde algısal delile dayalılık. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 68-113.
- Kocaman, A. (1983). Türkçede kip olgusu üzerine görüşler. *Bellekten 1980- 1981*. Ankara: TDK Yayınları, 81-85
- Palmer, F. R. (2001). *Mood and modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Portner, P. (2009). *Modality*. Oxford: Oxford University Press.
- Ruhi, Ş. Turan, Ü. D. ve Zeyrek, D. (2000). Koşul tümcelerinde varsayımsallık ve gerçek karşıtlığı, XIII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 19-29.
- Seçkin, P. (2014). Anlama ve anlatma sürecinde 'kip' ve 'kiplik'. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 57-72.
- Von Fintel, K. (2005). Modality and language. *Encyclopedia of Philosophy*. (Ed. Donald M. Borchet). New York: Thomson-Gale, 20-27.
- Von Wright, G. H.(1951). *An essay in modal logic*. Amsterdam: North-Holland Publishing.

Extended Abstract

Introduction

The historical adventure of the concept of modality is based on Ancient Greece, and it first developed in the fields of logic and philosophy. This concept, which has a long and complex history, has been the subject of linguistic study since the 19th century, and these studies have survived to the present day. Although modality studies have a long history, we can say that there is still a new field in Turcology and linguistics studies in Turkey. Considering the traditional grammar studies in our language, we see that the formal structure comes to the fore. Nevertheless, to use and understand a language correctly, it is necessary to discuss its semantic dimension and its formal structure. The concept of modality has been studied by many researchers with various approaches and perspectives, and a standard definition and classification have not been made on it.

First of all, information about the concept of modality is given, and the modality definitions made by the researchers were evaluated in this study. Because, to fully understand the concept of modality, it is necessary to determine its relationship with the modal. Afterwards, with reference to Palmer's (2001) modality classification, in Halide Edip Adivar's novel *Çaresaz*, the meaning fields marked by the information modalities have been determined. Thus, it is aimed to eliminate the deficiencies in this field by determining the meaning areas marked by the information modals used in Turkish. The sample of the study consists of Halide Edip Adivar's novel *Çaresaz*.

Method

This novel was analyzed by the document analysis method. The determined examples are given in paragraph form so that they can be evaluated in terms of context. In consequence of this study, it has been determined that the concept of modality can be marked with grammatical categories such as predicates, adverbs, words, as well as with discourse differences, intonations, mutual dialogues, unlike other grammatical categories such as mode, tense. Being able to use a language correctly requires a correct understanding of the meaning attributed to it. The modality category is necessary to use the complex language more accurately and to understand it better. Because language has a versatile structure and the only task of language is not only to produce sentences.

Findings

The formal and semantic dimension of the concept of modality has been tried to be understood by many researchers. A consensus could not be reached on one point about this concept, which has a complex structure, is a semantic category, and is shaped according to the author's point of view. Therefore, the definitions of modality do not always agree with each other.

Therefore, modality definitions do not always match with each other. When the modality studies in the field of logic are examined, the basis of these studies is based on *probability and necessity* propositions. However, in the linguistic modality, the speaker's attitude towards the proposition is taken into account (Cruse, 2006: 109). The basis of the linguistic modality consists of concepts such as "*the speaker's attitude towards the expression*", "*the mental state*," and "*the attitude he takes to the relationship between expression and reality*" (Kılıç, 2004: 5).

As in definitions for the modality category, which is closely related to semantics, a clear boundary has not been drawn in terms of classification. Dinar states that the main reason for the classification issue in the modality is based on definitions. Because, when examined, it is seen that there are differences in each definition. The reason for these differences is the prominence of different features in the modality. With reference to these features, an appropriate classification has been tried to be made. In most of the definitions, the semantic dimension of the modality is discussed.

Researchers have focused on different areas of this semantic dimension, and thus, different classifications have emerged (2020: 68).

Conclusion, Discussion and Recommendations

The epistemic modality marks the evaluation of the truth value of a proposition by the speaker. The epistemic modality is an indispensable category for many researchers. Probability, inferential and hypothetical statements, which are the sub-headings of this category, are determined according to their relationship with reality and are named according to the quality of the degree (Kerimoglu, 2018: 91). Palmer states that the epistemic modality is a modality category that marks the speaker's statements of uncertainty against the true value of the proposition, statements of inference based on certain evidence, and statements of assumptions based on general knowledge (2001: 24). These statements consist of three categories be about speculative modality, inference modality, and hypothetical modality. Speculative modality is used to mean uncertainties expressed based on the speaker's incomplete knowledge, inference modality is used to mean the result obtained from certain data, and hypothetical modality is used to mean future-oriented designs based on known ones. Palmer states that these three categories are generally marked with the modals *may*, *must*, and *will* in English.

The modality is also related to the modal and tense categories. We can evaluate the relationship between modal and modality as a meronymy. In other words, while modality is a semantic category, modal is one of these means of expressing modality. We can say that there is a relationship originating from common markers in the category of modality and tense. For example, in the sentence "It will rain", the morpheme –{will} denotes the future as tense, while the modality means probability.

Generally, when the classifications made on the modality category are carefully examined, among these classifications, Palmer's (2001) modality classification has a very important place in the literature in terms of typologically containing all categories of modal classifications. For this reason, in this study, the semantic and functional properties of modal markers were examined based on Palmer's (2001) modality classification. In consequence of the investigation, it has been determined that while some modality meanings are directly marked with morphemes, some categories are marked semantically. A morpheme, which we consider as a modality marker, can mark more than one meaning. Besides, the concept of modality can be marked with a single morpheme in a sentence, as well as by combining more than one structure. The concept of modality can also be marked with grammatical categories such as predicates, words, adverbs, unlike other grammatical categories such as modal and tense.